

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף עה

(בעמוד הקודם)

שחט בהמה ומצא בתוכה בן ט' חי, והאמא נגעה ב'אב הטומאה' ונטמאה לאחר השחיטה כשהעובר עדיין בתוכה. מה דין העובר? לדעת ר' יוחנן האמא טמאה 'ראשון לטומאה', והעובר שנוגע בה טמא 'שני לטומאה'. לדעת רשב"ל העובר גם הוא טמא 'ראשון' כמו האמא, משום שהוא לא נחשב דבר נפרד מהאמא שלו אלא הוא כמו אגוז הנמצא בתוך הקליפה שלו.

איתיביה רבי יוחנן לר"ש בן לקיש: כתוב בברייתא שאם הבן פקועה שהוציאוהו ממעי אימו, עבר בנהר, הוא הוכשר לקבל טומאה. ואם אחר כך הוא הלך לבית הקברות הוא נטמא. אומר רבי יוחנן - לשיטתי שהעובר הוא גוף נפרד מהאמא, מובן מדוע דוקא אם הוא הוכשר לקבל טומאה הוא נטמא, ואם לא הוא לא נטמא. אבל לשיטתך שהעובר הוא גוף אחד עם האמא, מדוע הוא צריך להיות מוכשר בפני עצמו? והרי האמא שלו כבר הוכשרה בשחיטה (על ידי הדם) והוא נעשה מוכשר יחד איתה!

ריש לקיש מתרץ: בשחיטה יבישתא ודלא כרבי שמעון: מדובר שלא יצא דם בשעת השחיטה, והברייתא חולקת על רבי שמעון וסוברת שעצם השחיטה אינה מטהרת את הבהמה, ולכן גם האמא לא הוכשרה לקבל טומאה וממילא העובר צריך לעבור בנהר כדי להיות מוכשר לקבל טומאה.

מאן תנא 'עבר בנהר הוכשר הלך לבית הקברות נטמא'? מיהו התנא הנ"ל הסובר שכן פקועה מקבל טומאה למרות שהוא חי (שלא כמו כל בעל חיים שאינו מקבל טומאה בחייו)? אמר רבי יוחנן - רבי יוסי הגלילי הוא. ככתוב בברייתא שנחלקו בדבר רבי יוסי הגלילי ורבנן, האם הבן פקועה מיטמא בטומאת אוכלים למרות שהוא חי (וממילא הוא גם צריך הכשר), או שאינו מיטמא בטומאת אוכלין מפני שהוא חי, וכל דבר חי אינו מיטמא בטומאת אוכלין.

ואזדא רבי יוחנן לטעמיה: רבי יוחנן הולך בזה לשיטתו. כי אמר רבי יוחנן שרבי יוסי הגלילי ובית שמאי אמרו את אותו הדבר, שבעל חיים שמותר לאכול אותו בלי שחיטה הוא מקבל טומאה בחייו. כדלהלן.

רבי יוסי הגלילי - כנ"ל, שכן פקועה שמותר לאוכלו בלי שחיטה מקבל טומאה בחייו.

ובית שמאי - ככתוב במשנה דגים מאימתי מקבלין טומאה? לדעת ב"ש מהזמן שצדו אותם, והטעם בגלל שהם לא צריכים שחיטה אם כן ברגע שצדו אותם הם כבר נחשבים כמתים, ומת מקבל טומאה. לדעת ב"ה משימותו. לדעת רבי עקיבא משעה שאין יכולין לחיות.

מאי בינייהו? מה ההבדל בין ב"ה לר"ע? **אמר רבי יוחנן דג מקרטע איכא בינייהו:** דג שהוציאו אותו מהמים והוא מפרפר באופן שגם אם יחזירו אותו למים הוא כבר לא יוכל לחיות (והיינו כשהתייבש בין סנפיריו שטח כסלע). לדעת ר"ע מכיון שהוא כבר לא יכול יותר לחיות הוא כבר נטמא, לדעת ב"ה אינו נטמא עד שימות בפועל.

בעי רב חסדא - נולדו בדגים סימני טרפה מהו? לדעת רבי עקיבא, מה הדין אם הדג נהיה 'טריפה' כגון שניקבו המעיין שלו. ואמנם אין בדג איסור טריפה, אבל השאלה היא לגבי קבלת טומאה האם הוא כבר נחשב כמת ומקבל טומאה או לא. ויש שתי אפשרויות בספק, כדלהלן.

תיבעי למ"ד טרפה חיה וכו': נחלקו הדעות האם בהמה 'טריפה' יכולה לחיות זמן רב או לא. יש להסתפק למ"ד טרפה חיה, האם דוקא בהמה שיש לה כח חיות מרובה יכולה לחיות למרות שהיא טריפה, אבל דגים שאין להם כח חיות מרובה אינם יכולים לחיות, ולכן הם מקבלים טומאה משעה שנעשו טריפה.

או דילמא: ויש להסתפק אפי' למ"ד טרפה אינה חיה, האם דוקא בהמה נחשבת מתה משעה שנטרפה, משום שבהמה אמורה להשחט, וכאשר היא טריפה ואינה ראויה לשחיטה היא כבר נחשבת כמתה. מה שאין כן דגים שאין בהם שחיטה אינם חשובים מתים עד שימותו בפועל. ונשאר הספק בתיקו.

הטילה נפל: בהמה שעשתה 'הפלה' והפילה את העובר, לדעת רבי יוחנן החלב של הנפל נחשב כחלב בהמה האסור באכילה, והטעם כי היציאה לאויר העולם גורמת את האיסור אכילת החלב, ומכיון שהוא נפל ויצא לאויר העולם הוא אסור. לדעת רבי שמעון בן לקיש הוא נחשב כחלב חיה המותר באכילה (אמנם בלאו הכי יש עליו איסור נבלה משום שמת בלא שחיטה), והטעם כי גם היציאה לאויר וגם סיום חודשי ההריון גורמים ביחד את האיסור, ומכיון שהוא נפל קודם לכן אין בו איסור חלב.

איכא דאמרי: יש אומרים שלכו"ע אם היא הפילה לפני שנגמרו חודשי הריונו הוא לא נחשב כלום. וכל המחלוקת במקרה שהושיט הרועה את ידו לתוך מעי הבהמה ותלש חלב מהעובר בן ט' חי, ואכל את החלב. לדעת רבי יוחנן חלבו נחשב כחלב בהמה, משום שהחודשים גורמים את האיסור והרי כלו חודשיו. לדעת ריש לקיש חלבו נחשב כחלב חיה, משום שהחודשים והיציאה לאויר העולם גורמים את האיסור, אך כאן הוא עדיין לא יצא ולכן חלבו מותר באכילה.

איתיביה ר' יוחנן לרבי שמעון בן לקיש: המקריב בהמה מעוברת לא צריך להקריב את החלב של העובר שבתוכה. לומדים זאת מקרבן אשם שנאמר בו דין הקרבת 'חלב ושתי כליות' (והדבר מיותר כי ניתן ללמוד זאת מקרבן שלמים). כמו שבקרבן אשם הקרבת 'החלב והכליות' היא רק של הבהמה עצמה ולא של העובר, משום שקרבן אשם בא רק מן הזכרים ולא שייך בו עובר. כך גם שאר הקרבנות הקרבת החלב והכליות שלהם לא כוללת את החלב והכליות של העובר. עד כאן הברייתא.

אומר רבי יוחנן - לשיטתי שהחלב של העובר דינו כחלב בהמה, מובן מדוע צריך את הלימוד למעט הקרבת חלב של שליל, (ומדובר בעובר בן ט' חודשים). אבל לשיטתך שהחלב של העובר דינו כחיה, בכל מקרה לא שייך להקריבו ומדוע צריך פסוק ללמד על כך?

אמר ליה - טעמא דידן נמי מהכא: את כל השיטה שלי שהחלב של העובר מותר, אני לומד מהפסוק הזה האומר שלא צריך להקריב את החלב ואם כן אין לו דין חלב.

ואיכא דאמרי איתיביה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן: ריש לקיש הוא שהקשה לרבי יוחנן מהברייתא הזו. והקושיא היא - לשיטתי שהחלב מותר מובן מדוע הפסוק

ממעט אותו מהקרבה, אבל לשיטתך שהחלב אסור מדוע הפסוק ממעט אותו שלא להקריבו והרי הוא חלב בהמה?

אמר ליה - מידי דהוה אמוסר זמן: כמו בהמה שנולדה ועדיין לא עברו עליה שמונה ימים, שהיא פסולה להקרבה משום 'מחוסר זמן' למרות שהחלב שלה הוא חלב בהמה. כך גם עובר שנמצא במעי אימו פסול להקרבה מאותו הטעם, למרות שהחלב שלו הוא חלב בהמה.

*

אמר רבי אמי: השוחט את הטרפה ומצא בה עובר בן ט' חי, 'לדברי האוסר מתיר, לדברי המתיר אוסר'. כלומר לדעת רבי מאיר שאוסר לאכול את העובר על ידי שחיטת אימו וסובר שצריך לשחוט אותו בעצמו, כאן הוא מתיר לשחוט את העובר ולאכול. אבל לדעת רבי יהודה המתיר לאכול את העובר בלא שחיטה משום שהוא נותר בשחיטת אימו, כאן אסור לאכול את העובר. משום ששחיטת אימו אינה מתירה אותו כי היא טריפה, ואי אפשר לשחוט אותו בעצמו כי אין לו דין שחיטה.

רבא אמר: 'גם לדברי המתיר מותר'. כלומר גם לדעת רבי יהודה מותר לשחוט את העובר ולאכול. והטעם, כי התורה נותנת לעובר ארבע סימנים, כלומר הוא יכול להתכשר על ידי שחיטת שני הסימנים שלו אימו או על ידי שחיטת שני הסימנים שלו. וכאן שאין שחיטה לאימו אפשר להתירו על ידי שחיטת עצמו.

אמר רב חסדא: השוחט את הטרפה ומצא בה עובר בן ט' חי, הוא טעון שחיטה (כדעת רבא), וכן חייב לתת לכהן את הזרוע הלחיים והקבה שלו. ואם העובר שנולד מת אחר כך בלא שחיטה, הוא טהור מלטמא בטומאת נבלה (המיוחדת בכך שהיא מטמאה במשא אפילו בלא נגיעה).

א"ל רבא: אתה סותר את דבריך! כי כשאמרת 'שהוא טעון שחיטה' זהו כדעת ר"מ שאינו נותר בשחיטת אימו, ואילו כשאמרת 'שאם מת טהור מלטמא במשא' זהו כדעת רבנן שהוא כן נותר בשחיטת אימו.

רב חסדא משיב: וליטעמיך: ולשיטתך שאתה מקשה עלי, הרי זה קשה גם על הבריייתא של רבי חייא, שאמר את אותו הדבר! רבא משיב: **הא לא קשיא:** אין קושיא על רבי חייא, כי הוא התכוון למקרה שמצאו אותו כבר מת בבטן אימו,

והברייתא כולה כרבי מאיר, ורבי מאיר מודה שעובר בן ט' מת שחיטת אימו מטהרתו. אבל אתה לא הסברת את דבריך שמדובר בכזה מקרה ולכן עליך קשה! **רב חסדא משיב: אמר ליה לדידי נמי לא קשיא:** גם עלי אין קושיא, כי הברייתא כולה כרבנן, והתורה נתנה ד' סימנים לעובר שנמצא בבטן אימו, ולכן אם הוא חי הוא נותר על ידי שחיטת עצמו, ואם הוא מת הוא נותר בשחיטה של אימו.

כי סליק ר' זירא: כשעלה רבי זירא לארץ ישראל, פגש רב אסי את רבי זירא וישב ואומר את השמועה הנ"ל של רב חסדא. א"ל רב אסי "ישר! וכן אמר ר' יוחנן". שאל אותו רב זירא האם שמעת שריש לקיש חולק עליו?

אמר לו רב אסי: משהא הוה שהי ליה וכו': ריש לקיש המתין עד שיגמור רבי יוחנן לסיים את כל דבריו כדי לחלוק עליו אחר כך, אבל בינתיים יצאתי מבית המדרש ולא שמעתי האם הוא חלק עליו אחר כך או לא.

ויש אומרים שרב אסי ענה לו - באותו הזמן ריש לקיש שתה מים ולכן הוא לא ענה לרבי יוחנן, ובינתיים יצאתי מבית המדרש, אך יתכן שאחר כך הוא ענה.

*

[מכאן מביאור 'חברותא']

שינינו במשנתנו: **רבי שמעון שזורי אומר, אפילו בן חמש שנים וחורש בשדה, שחיטת אמו מטהרתו:**

מקשה הגמרא: הרי דברי רבי שמעון שזורי, **היינו דברי תנא קמא!?** כלומר, חכמים שבמשנה החולקים על רבי מאיר, וסוברים שאף בן ט' חי שחיטת אמו מטהרתו. ומה מוסיף רבי שמעון שזורי על דבריהם?

אמר רב כהנא: ולד שיצא והפריס, עמד על פרסותיו **על גבי קרקע, איכא בינייהו.** זהו החילוק שבין שיטת חכמים לרבי שמעון שזורי.

שלדעת חכמים אין לעובר היתר אלא בשעה שהוא במעי אמו. אך אם עמד על רגליו, טעון שחיטה. [ושחיטה זו מדרבנן היא.

שלא יבואו להחליף בינו לבין בהמה רגילה החייבת בשחיטה].

ואילו לרבי שמעון שזורי, בכל מצב פטור בן פקועה משחיטה. וכדבריו במשנה "אפילו בן חמש שנים וחורש בשדה, שחיטת אמו מטהרתו".

אמר רב מרשיא: לדברי האומר [חנניא, לקמן עה ב], **חוששין לזרע האב**, שבן של בהמה וחיה מתייחס אחר אביו, **בן פקועה הבא על בהמה "מעלייתא"**, בהמה רגילה החייבת בשחיטה, **הולד** הנולד משניהם, **אין לו תקנה**. לפי שדנים אותו כאילו אין בו אלא סימן אחד הראוי לשחיטה. שהרי מצד אביו, כשחוט הוא. ורק מצד אמו הוא ראוי לשחיטה. והתורה לא התירה בהמה לאכילה, אלא בשחיטת שני סימנים! ואף שלכאורה, אם נצרף את שני הסמנים הללו, את הסימן הבא לו מצד אביו שנידון כשחוט, ואת הסימן מצד אמו החייב בשחיטה, הרי כאשר ישחוט הסימן השני, נמצאו שני סימני שחוט [הן מצד אביו שנידון כשחוט משעה שנולד בן הפקועה, והן סימן זה שנשחט עכשיו], אין הצירוף הזה מועיל. לפי שהיתה שהייה ארוכה מאד בין שחיטת שני הסימנים. שהרי אם נסתמך על חלות השחיטה שיש בסימן הבא לו מצד אביו, שנחשב כשחוט משעת עיבורו של אביו, ונצרף לזה את השחיטה של עכשיו, אין לך שהייה גדולה מזו בהמתנה שבין שחיטת שני הסימנים!

ולדעת רב מרשיא, לא הכשירה התורה בעובר זה ד' סימנים כמסקנת האמוראים לעיל בעמוד א. וכיון שסימן האב הבן פקועה נידון כשחוט כבר, שוב אין מועילה בו שחיטה.

אמר אביי: הכל, אף תנא קמא [חכמים במשנתנו] החולק על רבי שמעון שזורי וסובר שבן פקועה שהפריס ועמד על גבי קרקע, מתחייב בשחיטה משום מראית עין, **מודים בדינו של עובר קלוט** [שפרסותיו קלוטות ושלמות ואינם שסועות כשאר בהמה טהורה] שהוא **בן פקועה - שמותר בשחיטת אמו**.

מאי טעמא? כל מלתא דתמיהא, כל דבר תמוה ונדיר כגון זה העובר קלוט שנוצר לבהמה שפרסותיה שסועות, **מידכר דכירי לה אינשי**, נותנים בני אדם לב אליו, וזוכרים היאך נוצר שבן פקועה הוא וממילא אפשר להתירו אף בלא שחיטה, ואין לחשוש שמא יטעו ויבואו להתיר אף בהמה רגילה.

איכא דאמרי: אמר אביי, הכל מודים בעובר קלוט בן בהמה קלוטה, וקלוט זה המדובר כאן, הוא בן פקועה, שנפקעה אמו בשחיטה, ונמצא עובר זה בתוכה, שמותר העובר אף בלא שחיטה.

מאי טעמא? תרי תמיהי, שני דברים מתמיהים [נדירים] שעובר זה עובר טהור ובכל אופן יש בו סימן טומאה, וכן אמו, שאף היא קלוטה, רק צירוף של שתי תמיהות כגון אלו, מידכר דכירי אינשי, זוכרים אותם בני אדם.

אמר זעירי, אמר רבי חנינא: הלכה כרבי שמעון שזורי, שאף עובר שעמד על הארץ נותר בשחיטת אמו ואינו צריך שחיטה לעצמו.

וכן היה רבי שמעון שזורי מתיר בבנו של בן הפקועה, וכן בבן בנו, עד סוף כל הדורות וכולם מותרים אף בלא שחיטה.

רבי יוחנן אמר: הוא בן הפקועה מותר, ובנו אסור! אדא בר חבו הוה ליה היה לו בן פקועה, דנפל דובא זאב עליה, ודינו טריפה כדין ה'דרוסה'. אתא לקמיה בא לפני דרב אשי, אמר ליה רב אשי, זיל לך שחטיה ושחטה!! וכדעת חכמים הסוברים כיון שהפריס ועמד על גבי קרקע, יש לשחטו.

אמר ליה אדא בר חבו, האמר זעירי, אמר רבי חנינא – הלכה כרבי שמעון שזורי.

וכפי שמביא בשמו "וכן היה רבי שמעון שזורי מתיר בבנו ובבן בנו – עד סוף כל הדורות!"

ואפילו רבי יוחנן לא קאמר להתיר עד סוף כל הדורות, אלא רק בבנו. אבל איהו, את בן הפקועה עצמו, לא אמר ליה שצריך שחיטה כלל, אפילו אם הפריס ועמד על גבי קרקע!?

אמר ליה רב אשי: רבי יוחנן עצמו סבור שהלכה כחכמים. וכיון שהפריס על גבי קרקע, חייב שחיטה מדרבנן.

ומה שאמר כאן רבי יוחנן שהוא עצמו מותר ולא בנו, יש ליישב, שרבי יוחנן אמר את דבריו אלו, רק לדברי רבי שמעון שזורי קאמר. והוא אכן סבור שהלכה כחכמים, ואם הפריס על גבי קרקע חייב שחיטה.

הקשה לו אדא בן חבו: והאמר רבין בר חנינא, אמר עולא, אמר רבי חנינא - הלכה כרבי שמעון שזורי! ולא עוד, אלא כל מקום ששנה רבי שמעון שזורי במשנתנו - הלכה כמותו! ואיך יתכן לומר שרבי יוחנן פוסק הלכה כחכמים ולא כרבי שמעון שזורי?

אמר ליה רב אשי: אנא, אני, לדעתי, כי הא סבירא לי, סובר כדברים אלו להלן:

דאמר רבי יונתן, הלכה כרבי שמעון שזורי, ב"מסוכן", וב"תרומת מעשר של דמאי" [להלן תפרש הגמרא מהם הלכות אלו], אך בשאר דברים אין הכרח שהלכה כמותו.

ומפרשת הגמרא: מסוכן מהו? - דתנן: בראשונה בתחילה היו אומרים, כי היוצא ליהרג בקולר. ואמר: כתבו גט לאשתי, הרי אלו השומעין אותו יכתבו גט ויתנו לאשתו. ואף שהוא ציוה רק על הכתיבה ולא עשאם שליח לנתינה, אומדין דעתו שנתכוין אף לעשותם שליח לנתינה. ומה שלא אמר זאת מפורשות, הו משום שהיה בהול על נפשו שהרי יוצא להריגה.

חזרו בשנית לומר, כי אף המפרש היוצא לים וכן היוצא בשיירא, שאמר כתבו גט לאשתי, עושין כן ונותנים לה. שאף אלו טרודים הם, ומחמת טירדם לא ציוו על הנתינה.

רבי שמעון שזורי אומר: אף החולה המסוכן שציוה על הכתיבה עושין דכבר ונותנים לה.

זהו שהובא לעיל בשם רבי יונתן, שהלכה כרבי שמעון שזורי ב"מסוכן".

ממשיכה הגמרא ומפרשת: תרומת מעשר של דמאי, מהי?

דתנן: תרומת מעשר של דמאי כלומר שעשרוה מן הדמאי [פירות שנלקחו מעם הארץ החשוד על המעשרות, והרי הם בספק אם מעושין אם לאו], אם אירע שחזרה תרומת המעשר למקומה, ונתערבה עם הפירות המתוקנים אשר יצאו כבר מתורת "דמאי", ואם כן, לפנינו תערובת של חולין עם תרומת מעשר [ותרומת מעשר אינה בטילה ברוב רגיל, אלא רק ברוב שיש בו פי מאה ממנה. ואילו כאן, אין רוב של מאה כנגד התרומה, ואין התרומה בטילה בו. ולכן הפסד גדול הוא לאסור את כל התערובת משום תרומה זו שנתערבה כאן].

רבי שמעון שזורי אומר: דינה של תערובת זו, כי **אף בחול** [ולא רק בשבת שאז יש להקל משום כבוד השבת, ולסמוך על עם הארץ באם יאמר שאכן עישר פירות אלו] **שואלו** את עם הארץ על פירות אלו שנתקבלו מידו האם עישרם, ובאם אומר לו שעישרם, סומך עליו, **ואוכלו**, את תערובת זו **על פיו**. משום שהפסד מרובה הוא. לפי שפירות אלו, אין להן תקנה אחרת, כי לא יועיל אם יעשרם בשנית, שהרי החשש הוא על כל פרי ופרי שמא מן תרומת המעשר הקודם הוא. וכיון שאין לפירות תקנה, מותרים בין בשבת ובין בחול על פי השאלה ששואלים את העם הארץ!

[עד כאן מביאור 'חברתא']